

УДК 339.5

РОЛЬ ТНК У ЗДІЙСНЕННІ МІЖНАРОДНОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОБМІНУ

Наливайченко С.П., Наливайченко К.В.

*Крымский экономический институт Киевского национального экономического университета
им. В.Гетьмана, Симферополь, Украина
E-mail: ekaterina@online.ua*

Перспективним напрямом розвитку сучасної світогосподарської системи є міжнародний технологічний обмін. Вагома роль у здійсненні такого обміну належить ТНК. При цьому об'єктивно визначаються вимоги щодо зростання ефективності використання всіх видів ресурсів та посилення процесів інтелектуалізації виробництва і праці, тобто розвитку економіки знань.

Ключові слова: ТНК, економіка знань, міжнародний технологічний обмін.

Вступ. Вагома роль у здійсненні міжнародного технологічного обміну належить ТНК. Дії ТНК щодо передачі технології принципово не відрізняються від вкладання коштів в нові підприємницькі проекти, оскільки ТНК зацікавлені в ефективному функціонуванні складових. При цьому діяльність ТНК на території приймаючих країн призводить до економічного зростання останніх. Тому вивчення питання ролі ТНК у здійсненні міжнародного технологічного обміну дуже важливе на сучасному етапі розвитку економіки України.

Постановка задачі. Міжнародне регулювання операцій технологічного обміну за допомогою транснаціональних корпорацій спрямовано на досягнення таких цілей:

- уникнення гострих суперечок між ТНК, країнами їх базування та приймаючими країнами (внаслідок неузгодженості національних законодавств);
- зняття перешкод на шляху просування підприємницьких проектів за допомогою уніфікації механізмів їх регулювання;
- посилення координації політики країн базування та приймаючих країн з метою досягнення їх економічної та валютно-фінансової стабільності;
- вироблення єдиного розуміння ролі ТНК в економічному розвитку в цілому та впливу різних аспектів діяльності транснаціональних фірм (фінансових, технологічних, екологічних, соціальних і т. і.) на економічне базування приймаючих країн та країн базування;
- обмеження негативних наслідків транснаціоналізації для політичного, соціально-економічного життя країн;
- забезпечення соціальної відповідальності ТНК за наслідки їх діяльності;
- сприяння лібералізації інвестиційних режимів приймаючих країн;
- захист підприємницьких проектів від політичних ризиків;
- уникнення дискримінації іноземних інвесторів в приймаючих країнах;
- сприяння розвитку приватного підприємництва [1, с.617-618].

Основними міжнародними інституціями, що здійснюють регулювання діяльності ТНК, є Організація об'єднаних націй (ООН), Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), Світова організація торгівлі (СОТ), Організація

економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ), Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних суперечок (МЦУІС), Міжнародна організація праці тощо.

Регулювання міжнародних економічних відносин на мікрорівні здійснюється міжнародними неурядовими організаціями (міжнародні бізнес-асоціації, асоціації підприємців, регіональні організації, банки, фонди і т.п.).

Разом з тим, слід відзначити, що хоча на даному етапі світового економічного розвитку діє низка міжнародних інституцій, що регулюють діяльність ТНК, єдиного міжнародного інституту, який би займався регулюванням світових інвестиційних та технологічних потоків, не створено.

Результати. Найбільш перспективним напрямом розвитку сучасної світогосподарської системи є міжнародний технологічний обмін і ліцензійна торгівля у таких галузях: електротехнічна і електронна промисловість, загальне машино- і приладобудування, автомобільна, авіаракетна промисловість, хімія і нафтохімія, біотехнологія, ресурсозберігаючі технології.

При цьому перспектива розвитку напрямків економічної діяльності в світі визначається вимогами щодо зростання ефективності використання всіх видів ресурсів та посилення процесів інтелектуалізації виробництва і праці.

Основними тенденціями розвитку міжнародно-правового механізму регулювання технологічного обміну за допомогою ТНК є такі:

- накопичення нормативно-правових змін, що ведуть до лібералізації міжнародного руху капіталу;
- зростання значення регіональних та міжнародних угод, спрямованих на захист та гарантування інвестицій;
- уніфікація інструментів стимулювання припливу інвестицій;
- створення певних правил експорту та імпорту капіталу.

Міжнародний технологічний обмін як напрям економічної діяльності в умовах сучасної економіки може трактуватись як проникнення в країну будь-яких науково-технічних знань та виробничого досвіду (у широкому розумінні), а також як передача науково-технічних знань та досвіду, що стосуються конкретних технологічних процесів (у вузькому розумінні). При цьому вирішальною складовою і умовою здійснення економічної діяльності у зазначених напрямках є інтелектуальна складова - необхідність побудови економіки, заснованої на знаннях. Так, здійснення економічної діяльності в електротехнічній і електронній промисловості в умовах економіки знань призводить до таких змін (табл. 1).

На певному етапі країна-імпортер капіталу (рис.1) сама починає здійснювати прямі зарубіжні інвестиції, утворюються національні ТНК, які мають специфічні фірмові активи й організують виробництво, перш за все, трудомісткої продукції в країнах, що розвиваються, які територіально є найбільш близькими. Крім того, діяльність ТНК призводить до структурних зрушень, які є необхідними для приймаючих країн з більш низьким рівнем економічного розвитку.

Передача технологій в рамках ТНК супроводжується наступними вигодами для приймаючих країн:

- отримання технологій і додаткових фінансових ресурсів на їх впровадження від материнської компанії іноземними філіалами;
- значна частка технологій надходить в країну в інтерналізованих формах;
- більш швидке і більш дешеве отримання технологій в результаті інтерналізованої передачі технологій;

Таблиця 1

Порівняння параметрів здійснення економічної діяльності в електротехнічній і електронній промисловості в умовах традиційної економіки і економіки знань [2]

Параметри	Традиційна економіка (обсяг)	Економіка знань (знання)
Базис конкуренції	Витрати та частка в національному та глобальному масштабі	Безперервні інновації на глобальному рівні. Традиційне суперництво може існувати в певних сегментах галузі або національних ринків, що є відносно закритими (не глобальними)
Базис регулювання	Здатність керувати всім обсягом знань, що втілені в патентах. Цей об'єднаний потенціал знань розподілений згідно з місцем та функціями кожної фірми.	Здатність керувати потоками знань завдяки використанню альянсів з виробництва та розподілу знань в НДДКР, виробництві, маркетингу.
Засоби регулювання	Узгоджені механізми передбачають перехресне ліцензування між лідерами «технологічного картелю», об'єднання патентів за допомогою спільних підприємств, географічний поділ ринків. Об'єднання патентів дає можливість лідерам примушувати покупців ліцензії купувати «повний пакет» патентів, що створює значні витратні «бар'єри входження». Це також дає змогу лідерам визначати, хто може купувати ліцензію, накладати обмеження на використання таких ліцензій. Безпосереднім швидким наслідком таких механізмів є підвищення цін.	Формальні та неформальні механізми, що ведуть до спільних науково-дослідних робіт. Це створює наукові «бар'єри входження», формує структуру галузі та напрями НДДКР, які, в свою чергу, впливають на стандарти нових продуктів, час їх комерціалізації та ціни. Альянси в здійсненні НДДКР між певними конкурентами потенційно не допускають до олігополії інших суперників. Альянси із споживачами створюють міцні зв'язки з потенційно великими клієнтами, що призводить до монополізації ринків так само, як і традиційна вертикальна інтеграція. Наслідки цих механізмів щодо майбутнього впливу на розвиток технології є потенційно величезними.

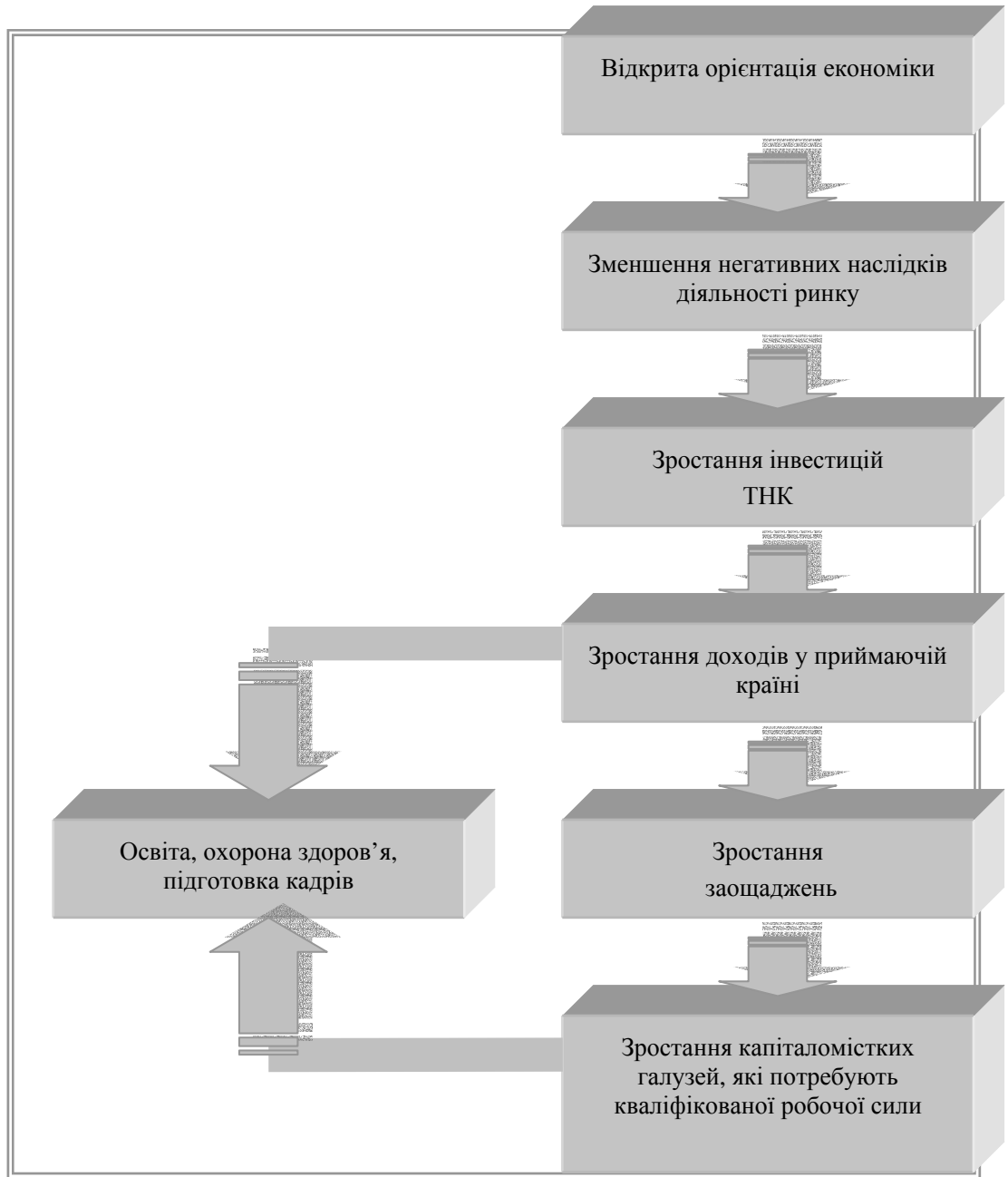

Рис. 1. Динамічна модель економічного зростання в результаті діяльності ТНК [3, с. 520].

- наступне удосконалення технологій (технологічна модернізація) в рамках інтерналізованих процесів;

- передача в рамках ТНК необхідних знань (технологічних, організаційних, управлінських) для функціонування нових технологій.

Недоліками для приймаючих країн передачі технологій в рамках ТНК є такі:

- контроль над технологією з боку країни-базування ТНК;
- менша технологічна мобільність структурного підрозділу ТНК у порівнянні з незалежними компаніями у приймаючій країні;
- рішення ТНК щодо передачі відповідних технологій можуть не відповідати інтересам і потребам приймаючої країни тощо.

Виходячи з вищезазначеного, необхідно аналізувати наслідки використання окремих механізмів передачі технологій транснаціональними корпораціями для приймаючих країн (табл. 2).

Таблиця 2

Переваги та недоліки механізмів передачі технологій транснаціональними корпораціями для приймаючих країн [3, с. 449]

Механізм передачі технології	Головна мета	Переваги для отримувача	Недоліки для отримувача	Вплив на передачу технології приймаючій країні
Ліцензійні угоди	Передача невидимих активів та майнових прав	Швидке отримання технології на ринку	Високі витрати та обмежений вплив на розвиток власних наукових робіт. Наявність положень обмеженої ділової практики	Передача технологій може зайняти багато часу. Він залежить від відповідних місцевих можливостей та довіри між ліцензіаром та ліцензіатом
Франчайзінг	Передача ліцензії на всю систему бізнесу	Безпечний та швидкий шлях організації бізнесу під відомою торгівельною маркою	Висока ціна	Поширений у виробництві продуктів споживання. Менш поширений у виробництві капітальних товарів, де потрібні значні інвестиції
Субконтракт	Купівля компонентів або виробництво продукту	Набуття знань у сфері організації виробництва, вибору обладнання, планування, підготовки кадрів та контролю якості	Значна залежність від іноземного партнера	Створює передумови розвитку потенціалу місцевих галузей. Передача технології обмежені конкретною сферою угоди. Успіх передачі технології залежить від відносин між учасниками угоди
Контракт «під ключ»	Швидка передача повного набору обладнання та машин	Швидке набуття фізичного капіталу	Передача лише обладнання та знань виробництва. Дуже висока ціна та подальша залежність від первісного постачальника	Акцент на навчанні в процесі виробництва на освоєння виробничих потужностей

Висновки. Слід зазначити, що передача технологій в результаті поглинання, на відміну від інвестування нових проєктів, безпосередньо спрямована на компанії приймаючої країни. Отже, в результаті технологічні переваги філіалу ТНК можуть призвести до витіснення місцевих фірм-конкурентів з ринку. Таким чином, угоди ТНК про злиття і поглинання сприяють зміцненню ринкових позицій фірм, що поглинаються, завдяки підвищенню їх технологічного рівня і опосередковано – стимулюють інші фірми до зміцнення своїх конкурентних позицій.

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що в країнах, що розвиваються, угоди щодо злиттів і поглинань, які здійснюють ТНК, як правило, передбачають значний обсяг передачі технологій місцевим поглинутим компаніям. У країнах з розвинутою ринковою економікою технологічний розрив може взагалі не спостерігатись, або бути мінімальним, отже суттєвих технологічних змін відбуватись не буде.

Список літератури

1. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України. / В.Є. Новицький – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.
2. Mytelka L. Strategic partnerships, Knowledge-based networked oligopolies and the state / L. Mytelka, M. Delapierre, C. Culter, V. Haufler, T. Porter, eds. Binghamton. // Private Authority and International Affairs – 1999. – P.129-149.
3. Рогач О.І. Міжнародні інвестиції. Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій / О. І. Рогач– Київ: Либідь, 2005. – 720с.
4. Eiteman D.K. Multinational Business Finance / D.K. Eiteman, A.I. Stonehill, M.H. Moffett. – Edisson Wesley, 2001.

Поступила в редакцію 01.12.2009 г.

Наливайченко С.П. Роль ТНК в осуществлении международного технологического обмена / С.П. Наливайченко, К.В. Наливайченко // Ученые записки ТНУ. Серия: Экономика и управление. – 2009. – Т. 22 (61), № 2. – С. 230-235.

Перспективным направлением развития современной мирохозяйственной системы является международный технологический обмен. Весомая роль в осуществлении такого обмена принадлежит ТНК. При этом объективно определяются требования относительно роста эффективности использования всех видов ресурсов и усиления процессов интеллектуализации производства и труда, то есть развития экономики знаний.

Ключевые слова: ТНК, экономика знаний, международный технологический обмен.

Nalivaychenko S.P. The role of TNC in international technological exchange / S.P. Nalivaychenko, K.V. Nalivaychenko // Uchenye zapiski TNU. Series: Economy and management. –2009. – Vol. 22 (61), # 2. – P. 230-235. The perspective direction of the modern world economy system development is the international technological exchange. The great role in this exchange is played by the Trans National Corporation (TNC). The requirements in terms of the effective usage of all types of resources and the improvement of the intellectual processes of production and labour for the development of the economy of knowledge are objectively defined. **Key words:** TNC, the economy of knowledge, the international technological exchange.